

L'Ecomuseu dels Pastors de la vall d'Àssua

Xavier Gasol

xgasol@nomcomunicacio.net

Nom comunicació

El passat mes d'agost de 2005 es va inaugurar a Llessui (Pallars Sobirà) l'Ecomuseu dels Pastors de la vall d'Àssua, una iniciativa conjunta de l'Ajuntament de Sort i el Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. Aquest projecte és el resultat de la generosa i desinteressada implicació dels propis pastors de la vall d'Àssua, de l'estudi museològic realitzat per Rosa M. Anglada, Josep Colom, Núria Garcia Quera i Eva Lluvich, i del projecte museogràfic i producció de Xavier Gasol (nom Comunicació), un repte ambiciós que neix carregat d'il·lusions.

Des de fa molts anys, la ramaderia ha estat una activitat econòmica important en gran part dels nostres Pirineus, una activitat que, com moltes altres, s'ha vist obligada a adaptar-se al seu entorn i evolucionar als nostres temps. La ramaderia, i amb ella, l'ofici de pastor, ens ofereix uns coneixements fruit de l'observació i l'experiència diària recollida i transmesa al llarg de centenars d'anys: coneixements sobre un tipus concret de bestiar, la seva biologia, la seva alimentació, els seus requeriments ecològics, les seves tècniques de domesticació... Ens aporta, en definitiva, un coneixement ambiental del seu hàbitat geogràfic, botànic i climatològic, així com del marc de relacions socials en què té lloc.

La vall d'Àssua és un territori que, des de temps immemorials, gira a l'entorn del cycle vital de les ovelles. "Reserva" del patrimoni ramader, els seus racons encara ens permeten descobrir construccions ancestrals per munyir les ovelles com ara els orris, les cabanes de pedra seca per resguardar als pastors durant els llargs estius, o bé construccions més modernes, com els triadors on cada

estiu s'hi trien les més de deu mil ovelles que pugen a pasturar als seus pletius.

Per la majoria de la societat el coneixement dels pastors es redueix a un món desconegut, idealitzat en la majoria de casos, o reduït a simples visions bucòliques. David Escur de casa

Roi, Ton Peiró de casa Safalla o Àngel Torres de casa Ventura, contràriament, són pastors dels nostres dies, gent que ha de vetllar pel seu ramat tres-cents seixanta-cinc dies a l'any, plougui o faci sol. Gent que tots i cadascun dels dies de la setmana, festius inclosos, han de treure a pasturar els seu ramat per així engreixar-lo i poder-lo vendre als escorxadors de les grans ciutats.

L'Ecomuseu dels pastors de la vall d'Àssua vol ser l'ànima d'aquesta vall ramadera. En aquest sentit, vol esdevenir un centre de recopilació, conservació i catalogació de peces, eines i estris que formen part del llegat del món dels pastors; un centre d'investigació, estudi i anàlisi des de d'on aprofundir en els coneixements del patrimoni i la seva important funció ecològica; un expositor des d'on poder mostrar no només una col·lecció de peces, sinó una manera de viure que forma part del patrimoni del nostre país; un espai d'aprenentatge des d'on apropar-se i poder entendre el món dels pastors, tradicional i modern; i una atracció turística, des d'on despertar l'interès del visitant cap a un entorn amb personalitat pròpia, la vall d'Àssua.

Aquest ecomuseu, amb tots els seus continguts (objectes, reproduccions, músiques...) pretén representar, de la manera més autèntica i fidel, tots els aspectes propis que donen una personalitat única al món dels pastors de la vall d'Àssua. Fugint de tòpics i aspectes excessivament idíl·lics, és pretén mostrar així mateix l'actual món ramader dels nostres Pirineus en general. Un guió expositiu molt complet i extens, en un espai força reduït, ha obligat a presentar tots els continguts de manera molt concisa. Utilitzant un llenguatge molt visual i didàctic, s'ha buscat arribar al visitant a través de diferents aspectes sensorials (vista, olor, tacte...) de manera que sense necessitat d'acudir a explicacions complexes es puguin assimilar la majoria dels continguts.

L'Ecomuseu dels Pastors de la vall d'Àssua es planteja com una primera fase d'un projecte molt més ampli sobre el món dels pastors d'aquest indret. Així, es vol entendre aquest centre com un futur nucli dinamitzador i catalitzador de projectes socioculturals que ajudin a dinamitzar l'entorn social i econòmic del la vall d'Àssua. Es considera de vital importància entendre aquest ecomuseu com un projecte viu, un centre dinamitzador d'un entorn que comparteix dos

patrimonis fràgils: el cultural i el natural. Cada iniciativa o activitat anirà sumant i ampliant el projecte, no ja d'ecomuseu, sinó més aviat de "Parc cultural" ben entès. Les festes i activitats que s'hi programin, a més de recuperar part del patrimoni, han d'ajudar a revitalitzar la zona i a expandir la difusió del món dels pastors i, sobretot, de la vall d'Àssua.

Podríem considerar que la visita s'inicia sortint de Sort i entrant a la carretera que ens endinsa a la vall d'Àssua. Durant tot el trajecte fins a Llessui anirem trobant diferents aspectes que ens aniran introduint en aquest món ramader: corrals, bordes, abeuradors, fonts, cabanes, ramats, gossos d'atura, pastors... L'Ecomuseu dels Pastors de la vall d'Assua serà la clau per entendre i conèixer millor tots aquests elements. A l'arribar a Llessui, ens dirigirem a l'antic edifici de l'escola, situat en un paratge privilegiat, just en el centre del poble i davant de l'església de sant Pere. Un edifici de pedra de tres pisos, a la segona planta del qual trobarem el punt d'informació del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, la recepció i botiga del museu, i el primer àmbit d'introducció al museu. La tercera planta acull quatre àmbits més dedicats íntegrament a l'exposició permanent.

El guió de l'exposició es presenta dividit en tres àmbits generals. En el primer es presenta, a manera d'introducció, l'espai físic on transcorren tots els continguts d'aquest ecomuseu: la vall d'Àssua, l'espai que els condiciona i singularitza, des del relleu, la vegetació i la fauna, fins a la gent i la seva manera de viure en aquest paratge determinat.

El segon àmbit introdueix el visitant dins el món dels pastors, presentant cadascun dels protagonistes d'aquest museu. A través d'un audiovisual seran els mateixos pastors de la vall els que ens presentaran l'ahir i l'avui del seu ofici, un testimoni gens idíl·lic d'una feina compromesa i força esclava. Una escenografia amb figures de resina a mida real ens presentaran els altres protagonistes: el ramat i els seus components (ovelles, marrans, moltons, corders, cabres, bocs, crestons, cabrits...) i els amics i enemics dels pastors (el gos d'atura, el gos ramader, els gossos salvatges, els llops i l'ós).

Una vegada presentats escenari i protagonistes, descobrirem, estació darrera estació, la relació entre tots ells al llarg de l'any. A cada àmbit trobarem diversos elements que creen l'atmosfera de cada estació. A l'hivern, es representen les activitats del ramat al llarg d'aquests tres mesos: la cria, els senyals d'orella, l'escuar... tot dins un muntatge escenogràfic que ens mostra l'interior d'una ubla (corral), amb tots els elements que l'identifiquen, des d'una grípia, cóms, ganxos... fins a la sobirada (paller) del mateix edifici, condicionada per mostrar la seva utilitat. A la primavera, se situa al ramat i es descobreixen les diferents activitats d'aquesta estació: els pletius, el seu muntatge i la finalitat de fer dormir el ramat en pletes. També, el xollar amb les colles de xolladors i la funció de les vuitanta-sis marques ramaderes de tota la vall. A l'estiu, el primer aspecte que es destaca és el canvi d'escenari: el ramat puja a muntanya i, barrejats diversos ramats, formen la gran

ramada (més de cinc mil ovelles). Les activitats en aquesta estació són diverses, des de fer formatges a donar sal. Se surt d'aquest àmbit a través d'una reproducció d'una cabana de muntanya on s'observa com vivien els pastors a l'estiu. Sortint de l'interior de la cabana s'entra a la tardor, enmig de l'espectacular tria de Sant Miquel. En aquest espai es mostra com es trien, una per una, més de cinc mil ovelles, i s'explica "l'encanteri" que fa seguir tot un ramat: les esquelles (mides, formes, utilitats...). Finalment, acompanyarem els nostres pastors a les fires on vendran les ovelles i corders que no seguiran el ramat.

Ja per acabar el panell de cloenda vol servir, d'una banda, com a homenatge tots els pastors que avien els seus ramats per la vall d'Àssua i, d'una altra, com a reflexió sobre el futur de tot aquest llegat que forma part del patrimoni cultural del nostre país: races autòctones, construccions primitives, oficis centenaris... tot un patrimoni que se'ns escorre entre els dits.

Article publicat el març de 2006.